

עזריה.

"מה פּוֹפְעֵמִיךָ בְּנַעְלִים בַּת נְדִיב"

כך דרש רבא את הכתוב, "מה פּוֹפְעֵמִיךָ בְּנַעְלִים בַּת נְדִיב".

"מה פּוֹפְעֵמִיךָ בְּנַעְלִים" – כמה נאים רגליהם של ישראל בשעה שעולים לרגל.

"בַּת נְדִיב" – בתו של אברהם אבינו שנקרא נדיב כפי שיתבאר.

אברהם אבינו נקרא נדיב

אברהם אבינו נקרא נדיב, על שם שהיה ראשון שנדבו לבו להכיר בוראו.

ולכן נאמר, "נְדִיבִי עֲמִים נֶאֱסַפּוּ עִם אֱלֹקֵי אֲבֹתָם" (תהלים מ"ז י'), כלומר אף שהקב"ה הוא גם אלוקי יצחק ויעקב, בכתוב המדבר בנדיבי עמים, הם הגרים המתנדבים לקבל עליהם עול מצוות, נזכר הקב"ה כאלוקי אברהם, שהוא היה הראשון לנדיבים, שהיה תחילה לגרים.

"וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מִים"

בענין הבור שהשליכו את יוסף לתוכו נאמר, "וַיִּקְרָא הוּא וַיִּשְׁלַח אֹתוֹ הַבְּרָה וְהַבּוֹר רַק אֵין בּוֹ מִים" (בראשית ל"ז כ"ד).

ואמר רב כהנא, דרש רב נתן בר מניומי משום רבי תנחום, ממשמע שנאמר "וְהַבּוֹר רַק" איני יודע שאין בו מים: אלא רק מים אין בו, אבל נחשים ועקרבים יש בו.¹

רבי יהושע מבקש לדעת מה חידוש היה בבית המדרש

מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר חסמא, שהלכו להקביל פני רבי יהושע בפקיעין, שהיה אותו היום יום טוב, שחייב אדם לכבד את רבו בהקבלת פנים.²

אמר להם – מה חידוש היה בבית המדרש היום?

אמרו לו – תלמידך אנו, ומימך אנו שותים, [ואין לנו לדבר בפניך. והסיבה שאמרו לו כן, ולא לא רצו להשיבו מיד מה חידוש היה בבית המדרש, משום מעשה שהיה כעין זה, ברבי יוסי בן דורמסקית שהלך להקביל פני רבי אליעזר, וכששאלו מה חידוש היה בבית המדרש, השיבו מיד, ובא רבי אליעזר לידי הקפדה, לענוש את רבי יוסי בעיניו, כפי שיתבאר בעזה"י בהמשך].

אמר להם רבי יהושע – אף על פי כן, אי אפשר לבית המדרש בלא חידוש. שבת של מי היתה? [שבאותו הזמן שמשו בנשיאות יחד, רבן גמליאל ורבי אלעזר בן עזריה, והיו דורשים לסירוגין, ולפיכך שאל מי היה דורש באותה שבת].

והשיבו לו – שבת של רבי אלעזר בן עזריה היתה.

שאל – ובמה היתה הגדה היום?

ואמרו לו – בפרשת הקהל.

ולהלן יתבארו בעזה"י שלוש דרשות שאמרו לו, ממה שדרש רבי אלעזר בן

[דרשה א] למה הכל באים להקהל

דרשה ראשונה שאמרו לו, היא מה שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרד אשר בשעריך למעו ישמעו ולמעו יקמדו וינראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים ל"א י"ב), אם אנשים באים ללמוד, ונשים באות לשמוע, טף למה באים? כדי ליתן שכר למביאייהם.³

וכשמעם זאת רבי יהושע, אמר להם, מרגלית טובה היתה בידכם, ובקשתם לאבדה ממני?

[דרשה ב] בענין שבח ה' וישראל זה לזה

דרשה שניה שאמרו לו, היא מה שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "את ה' הקמרת [=שבחת] היום להיות לך לאלקים ולקחת בדרךך ולשמור חקיו ומצותיו ומשפטיו ולשמע בקלו. וְה' הקמירך היום להיות לו לעם סגלה פֶּאֶשֶׁר דָּבַר לָךְ וּלְשֹׁמֵר כָּל מִצְוֹתָיו" (דברים כ"ו י"ז–י"ח), אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל, אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, כלומר שבחתם שבח אחד ומיוחד לומר אין כמוך, לכך בחרנוך לאלוה, ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם.

אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם, שנאמר, "שִׁמְעוּ יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹקֵינוּ ה' אֶחָד" (דברים ו' ד').

ואני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, שנאמר, "וּמִי פְעֻמָּךְ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ אֶשֶׁר הִלַּךְ הָאֱלֹקִים לְפָדוֹת לּוֹ עַם לְשׁוֹם לָךְ שֵׁם גְּדֻלוֹת וְנִרְאוֹת לְגֵרֶשׁ מִפְּנֵי עֲמֻךְ אֶשֶׁר פָּדִיתָ מִמִּצְרַיִם גּוֹיִם" (דה"א י"ז כ"א)

[דרשה ג] בענין דברי התורה ולומדיה

ועוד אמרו לו דרשה שלישית, שדרש רבי אלעזר בן עזריה על הכתוב, "דְּבַרְכֵי חֻמֵּיךָ בְּדִרְבָּנוֹת וּכְמִשְׁמְרוֹת נְטוּעִים בְּעֵלְי אֶסְפוֹת נִתְּנוּ מִרְעָה אֶחָד" (קהלת י"ב א').

"דְּבַרְכֵי חֻמֵּיךָ בְּדִרְבָּנוֹת", נמשלו דברי תורה לדרבן, [הוא המקל שמכוון בו את הבקר וקרוי גם מלמד הבקר], לומר לך, מה דרבן זה, מכוין את הפרה לתלמיה [שורות המענה], להוציא חיים לעולם, אף דברי תורה מכוונים את לומדיהם מדרכי מיתה לדרכי חיים.

ולא תאמר, שגם לענין זה נמשלו דברי תורה לדרבן, לומר, כשם שדרבן מטלטל, כך דברי תורה מטלטלים, שנאמר "וּכְמִשְׁמְרוֹת", כלומר דברי תורה הם כמסמר שהוא קבוע.

ולא תאמר שגם לענין זה נמשלו דברי תורה למסמר, לומר, שכשם שמסמר מחסר את הכותל שהוא ננעץ בו, כך דברי תורה מחסרים את מי שמכניסים ללבו, שנאמר "נְטוּעִים", לומר לך, כשם שהנטיעה פרה ורבה, כך דברי תורה פרים ורבים.

"בְּעֵלְי אֶסְפוֹת", אלו תלמידי חכמים, שיושבים אסופות אסופות, ועוסקים בתורה, הללו מטמאים, והללו מטהרים, הללו אוסרים, והללו מתירים, הללו פוסלים, והללו מכשירים.⁴

¹ ועל זה סמכו להביא קטנים בבית הכנסת. [תוס'].

² פוסלין ומכשירין שייך לומר לענין פסול עדות ופסול כהונה. [רש"י].

³ משום דרבי תנחום אמרה, נקט לה הכא גבי שמעתתא דרבי תנחום. [רש"י].

⁴ כדאמרין במסכת ראש השנה, "מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא שבת". [רש"י].